

До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університет
«Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23)

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри права
інтелектуальної власності та патентної юстиції Національного
університету «Одеська юридична академія» Кирилюк Алли
Володимирівни на дисертацію Шендрик Ірини Сергіївни на тему
«Правове регулювання використання частини твору», поданої на
здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за
спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. В наш час істотно зростає роль науки, літератури і мистецтва у розв'язанні корінних проблем прискорення соціально-економічного розвитку України. Передусім постає завдання зміцнити матеріально-технічну базу науки, створити належні умови для плідної праці вчених, літераторів, художників та інших митців. Прискореному розвитку ринкової економіки може істотно сприяти література і мистецтво, які значною мірою визначають моральне здоров'я людини і суспільства в цілому. Чи не найголовнішим на даному етапі нашого соціального розвитку є завдання сприяти в різній формі і будь-яким способом широкій творчості в Україні. Саме тому Конституція України проголосила вільний розвиток особистості (ст. 23), громадянам гарантується свобода літературної; художньої, наукової і технічної творчості (ст. 54). Твори науки, літератури і мистецтва стають здобутком суспільства, широкої громадськості, коли вони широко тиражовані, тобто випущені у світ у формі і порядку, що визначаються чинним законодавством.

Значення цих творів та їх частин для духовного розвитку суспільства важко переоцінити. Результати духовної творчості мають для суспільства не менше значення ніж науково-технічні досягнення. Саме духовний світ людини, її світогляд, духовне бачення навколишнього середовища визначають напрями і зміст науково-технічної творчості.

Духовний внутрішній світ людини і суспільства в цілому зумовлює передусім рівень суспільної культури в широкому розумінні цього слова, в тому числі культури суспільного виробництва, а останній, як відомо, визначає рівень добробуту цього суспільства. Тому, дуже важливо визначити основні складові механізму здійснення та захисту авторських прав.

Автори творів, які є первинними суб'єктами авторського права, на практиці надзвичайно рідко самотійно використовують свої твори та їх окремі частини, у переважній більшості випадків вони передають свої права на використання творів іншим особам, прагнучи отримати за це певну вигоду у вигляді авторської винагороди. Найпоширенішою ж формою надання автором згоди на використання його твору або окремої частини є укладення договору, правильне та ретельне складання якого забезпечить авторам належний захист їх як особистих немайнових, так і майнових прав на створені ними твори або окремі частини, а користувачам дозволить набути окремі права на використання, яких не матимуть інші особи, що допоможе їм відшкодувати витрати на відтворення та розповсюдження й отримати певний прибуток.

Виходячи з вищевикладеного, дослідження теоретичних та практичних питань правового забезпечення та регулювання в Україні суспільних відносин, що виникають щодо правового регулювання використання частини твору, безперечно, є корисним та своєчасним.

Чинне законодавство не приділяє належної уваги правовому регулюванню відносин щодо використання частини твору.

В зв'язку з цим, наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації мають достатній ступінь обґрунтованості, оскільки базуються як на теоретичних працях науковців – класиків цивілістики щодо правовідносин, які виникають з приводу використання частини твору, так і на наукових працях сучасних дослідників – фахівців цивільного права, які здійснювали дослідження правового регулювання відносин, що виникають з приводу використання частини твору в сучасних соціально-економічних умовах. Методологія дослідження підтверджує достовірність наукових положень та висновків, викладених в дисертації.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані: в науково-дослідницькій діяльності – для подальших досліджень; в правотворчій діяльності – для здійснення подальшого аналізу пропозицій щодо внесення змін та доповнень до цивільного законодавства.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції «Людиноцентристський підхід у забезпеченні прав інтелектуальної власності у цифрову добу» на 2021-2025 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Оцінюючи зміст дисертаційної роботи в цілому, можна відзначити, що подана на захист дисертація представляє собою завершене та самостійне дослідження актуальної теми як для науки цивільного права, права інтелектуальної власності так і для практики.

Сформульовані авторкою мета та завдання дослідження визначені точно та логічно, відповідають об'єкту і предмету дослідження. В процесі вивчення проблеми авторкою було використано сучасний методологічний інструментарій, що сприяло отриманню надійних та обґрунтованих висновків.

Логічно видається **структура дисертації**: три розділи за змістом і назвами достатньо повно розкривають тему роботи. Перший розділ присвячено теоретико-правовим засадам охорони прав на частину твору. У ньому звернено увагу на дослідження присвячені становленню та розвитку охорони частини твору в авторському праві, надано сутнісну характеристику частини твору. Досліджено сучасний стан наукових підходів щодо визначення умов надання правової охорони частинам творів як окремим об'єктам авторських прав, а також їх закріплення в законодавстві України, міжнародно-правових актах. Обґрунтовано необхідність відокремлення частини твору від суміжних, зокрема і юридично байдужих категорій, а також висвітлено необхідність виокремлення

«докомпозиційного», «композиційного» та «посткомпозиційного» рівнів утворення змістовного наповнення та формування частини твору.

Другий розділ присвячено визначенню правових засад реалізації авторських прав у сфері використання частини твору та сформульовано рекомендації щодо вдосконалення договірної практики у зазначеній сфері. У ньому розкрито процедуру реалізації прав на назву та заголовок твору. Зокрема, охарактеризовано умови охороноздатності назви та заголовку твору. Окрему увагу приділено різновидам частин твору, а також проаналізовано визначення та специфічні риси персонажу твору, як окремого об'єкту авторського права.

Третій розділ присвячено дослідженню правових засад захисту авторських прав на частину твору при їх неправомірному використанні. Встановлено особливості застосування способів судового захисту авторських прав на частину твору, а також досліджено підходи щодо співвідношення терміну «захист авторських прав» з поняттям «охорона авторських прав». Визначено процедуру вибору способу судового захисту авторських прав, порушених у зв'язку з неправомірним використанням частини твору. Обґрунтовано потребу у вдосконаленні правових засад судового захисту авторських прав на частину твору.

Системний підхід до вивчення питань проблематики теми дозволив авторці повно і всебічно розкрити предмет дослідження. Запропоновані наукові висновки та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості, характеризуються як теоретико-правовим, так і прикладним спеціально-юридичним значенням. Оформлення структурних підрозділів, тексту та посилань здійснено у відповідності до встановлених вимог.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків дослідження. Переважна більшість висновків та наукових положень дисертаційного дослідження І.С. Шендрік є достатньо обґрунтованими та достовірними, оскільки базуються на використанні системи загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання (діалектичного, логіко-семантичного, порівняльно-правового, формально-догматичного, системно-структурного, методу сходження від абстрактного до конкретного тощо). Такий підхід забезпечив належний рівень наукової обґрунтованості висновків, дозволив всебічно

дослідити процедуру охорони та захисту частини твору, особливості її використання, а також врахувати положення чинного законодавства України та міжнародного права.

Позитивно характеризує представлену дисертацію, насамперед, багатогранна дослідницька база, в якій використані найавторитетніші теоретичні джерела в галузі цивільного права та права інтелектуальної власності. Також, авторка провела глибокий аналіз спеціальної літератури, присвяченої проблематиці роботи, що дало можливість сформулювати та обґрунтувати власну точку зору в тій чи іншій науковій дискусії, яка ведеться навколо досліджуваних проблем. Основні положення дисертаційного дослідження опрацьовані із залученням певного масиву спеціальної літератури.

Заслуговує на увагу позиція авторки сформулювати «докомпозиційний», «композиційний» та «посткомпозиційний» рівні змістовного наповнення та формування частини твору.

На докомпозиційному рівні частина є невід'ємним елементом змісту незавершеного твору, тобто лише однією зі складових форми відображення ідеї, теми, основної думки автора.

На композиційному рівні частина являє собою змістовний і структурний елемент завершеного твору.

На посткомпозиційному рівні частина твору використовується поза межами об'єкта авторського права та може набувати нових рис, властивостей, що можуть трансформувати відповідну частину твору як в позитивному, так і негативному аспектах, що може призводити до порушення авторських прав та спотворення ідейного задуму автора.

Представляє інтерес пропозиція авторки про необхідність доповнити частину 1 статті 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» абзацом другим у такій редакції: «Право особливого роду (*sui generis*) розповсюджується на частину неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою, у разі її використання окремо від об'єкта, у складі якого вона згенерована».

Завершується робота висновками та рекомендаціями щодо удосконалення правового регулювання відносин, щодо використання частини твору. Особливо

слід відзначити, розроблення авторкою пропозицій доповнити абз. 2 ч. 2 ст. 48 Закону України «Про авторське право та суміжні права» в такій редакції: «Якщо об'єктом договору щодо розпоряджання майновими правами є частина твору, у договорі зазначаються відомості про твір, частина якого є об'єктом договору, а також її детальний опис».

Ці та низка інших висновків І.С. Шендрик в сукупності з використанням методологічним інструментарієм дозволили забезпечити належний рівень доктринального осмислення теми та сформувані відповідні елементи наукової новизни дисертаційного дослідження, які виносяться на захист.

Наукова новизна отриманих результатів дисертаційного дослідження І.С. Шендрик визначається комплексним підходом до проведення дослідження теоретичних та практичних проблем, що виникають при використанні частини твору.

Звертає на себе увагу запропоноване авторське виокремлення характерних ознак частини твору як об'єкту авторських прав, зокрема: а) частина твору є одночасно структурно-організаційним та змістовним елементом твору; б) здатна повністю або частково відображати зміст твору, що на практико-прикладному рівні можна ідентифікувати за вираженням у такому елементі творчості особистості автора; в) має чітку, стабільну та незмінну форму; г) частина обов'язково зберігає сутнісний і формальний зв'язок зі змістом твору; д) здатна змінювати своє призначення в процесі розвитку та набувати самостійний від твору зміст; е) основним практико-прикладним призначенням частини твору є встановлення асоціативного зв'язку між чуттєво-конкретним сприйняттям частини твору, об'єктом, в якому вона використовується, зі сформованим у пам'яті споживача уявленням про прочитаний/побачений твір.

Обґрунтованим видається виокремлення трьох основних ступенів «відокремленості» частини від твору, які впливають на можливість та способи її використання:

- несамотійність - занадто тісний зв'язок між композицією і елементом, що унеможлиблює виокремлення та самостійне використання частини твору без завдання шкоди цілісності твору або частині та втрати сутнісного навантаження;

- самостійність використання - ступінь зв'язку між твором та частиною, який передбачає можливість виокремлення частини твору зі збереженням її сутнісного наповнення та без втрати цілісності твору, за наявності асоціативного взаємозв'язку між частиною та твором;

- самостійність існування – ступінь зв'язку, при якому частина має самостійне значення та сутнісне наповнення незалежно від твору, до складу якого вона входить (наприклад, у похідних творах, збірниках тощо).

Згадані та інші положення наукової новизни підтверджують ґрунтовність поданого на рецензію наукового дослідження І.С. Шендрик.

Практична і теоретична значимість отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у: науково-дослідній діяльності (як основа для подальшого наукового дослідження проблем пов'язаних з використанням частини твору), правотворчій сфері (у процесі внесення змін та доповнень до ЦК України, Закону «Про авторське право і суміжні права», прийняття нових Законів тощо), правозастосовній сфері (при підготовці пропозицій щодо удосконалення норм ЦК України та інших нормативно-правових актів щодо правового регулювання використання частини твору, тощо) та в судовій практиці.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, отримані авторкою самостійно. За результатами дослідження опубліковано 3 наукові статті у наукових періодичних фахових виданнях категорії «Б», перелік яких затверджено МОН України. Основні наукові висновки дослідження було апробовано на трьох наукових конференціях, за результатами яких опубліковано тези доповідей.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Поряд із загальною позитивною оцінкою проведеного дослідження воно не позбавлене окремих спірних положень, які мають дискусійний характер та потребують уточнення або ж додаткової аргументації авторкою під час публічного захисту.

1. Розглядаючи окремі частини твору взагалі, та персонаж, зокрема, в

системі об'єктів авторського права авторка надає визначення персонажа. Персонаж – це сформована інтелектуальною творчою діяльністю автора, чітко окреслена та завершена концептуальна одиниця твору, яка із сутнісної точки зору є абсолютно неповторним поєднанням сталих характеристик, таких як зовнішній вигляд, стиль розмови, поведінка, характер, одяг, мотивація, цілі, риси характеру, та застосовується автором з метою зрушення та розвитку сюжетної лінії твору. У зв'язку з чим виникає питання, чи слід, на думку авторки, закріпити в законодавстві таке визначення персонажа.

2. В дисертаційному дослідженні авторкою наводиться положення про розподіл елементів твору на «юридично байдужі та «юридично значущі». При цьому, з дисертаційної роботи не зрозуміло чи треба їх закріпити на законодавчому рівні.

3. З метою забезпечення прав та інтересів творців та користувачів частини твору як учасників договірних відносин у сфері використання частини твору, в дисертаційному дослідженні авторкою запропоновано доповнити абз. 2 ч. 2 ст. 48 Закону України «Про авторське право та суміжні права» в такій редакції: «Якщо об'єктом договору щодо розпоряджання майновими правами є частина твору, у договорі зазначаються відомості про твір, частина якого є об'єктом договору, а також її детальний опис». Проте слід зазначити, що зазначене питання належить до числа таких, що потребують подальшої наукової дискусії, зокрема в аспекті правозастосування. Незважаючи на те, що авторка у дисертації загалом демонструє власну аргументовану позицію, яка загалом сприймається як логічно обґрунтована та методологічно послідовна, це питання залишається частково дискусійним та заслуговує на додаткове уточнення.

Втім, висловлені зауваження та рекомендації не стосуються концептуальних положень та висновків дисертації та мають здебільшого дискусійний або ж уточнюючий характер, що в цілому не зменшує загальну позитивну оцінку від дисертаційного дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць І.С. Шендрик фактів порушення академічної доброчесності не виявлено.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Шендрик Ірини Сергіївни на тему «Правове регулювання використання частини твору» є самостійною, завершеною науковою працею, у якій на високому теоретико-методологічному рівні розкрито проблеми правового використання частини твору.

Рецензована дисертація за змістом, обсягом, оформленням і науковою новизною відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її авторка, Шендрик Ірина Сергіївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент,
доцент кафедри права інтелектуальної власності та
патентної юстиції
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
к.ю.н., доцент

Алла КИРИЛЮК